

19. Alexander C. A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction / C. Alexander, S. Ishikawa, M. Silverstein, M. Jacobson, I. Fiksdahl-King, S. Angel. – New York: Oxford University Press, USA, 1977. – p. 1171.
20. Krier R. Elements of the concept of urban space // Time-Saver Standards For Urban Design / Watson D., Platyus A., Shibley R. – New York: The McGraw-Hill Companies, 2003. – 280-289 p.
21. Krier R. Elements of Architecture // Architectural Design. – 1983. – № 9/10, 53. – P. 17-18.
22. Moneo R. On Typology // Oppositions, MIT Press Cambridge, Massachusetts. – № 13 (Summer 1978). – P. 22-45.
23. Rossi A. The Architecture of the City / A. Rossi. – Cambridge: The MIT Press, 1982. – 203 p.

Аннотация

Проанализированы известные типологические классификации архитектурной среды, сформулированы актуальные проблемы ее типологизации.

Ключевые слова: архитектурная среда, типология, типологизация.

Annotation

Known architectural environment typological classifications are analyzed, the existent problems of architectural environment typological classification were considered.

Keywords: architectural environment, typology, typological classification.

УДК 72.013

І. В. Коротун

*к.а., доцент Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

ПЛАНУВАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОСТОРОВИХ КОМПОЗИЦІЙ ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ МІСТА ЧЕРНІВЦІ

Анотація: запропонована стаття присвячена дослідженню аспектів процесу комплексного містобудівного планувально – просторового формування забудови центрального ядра історичної забудови міста Чернівці.

Ключові слова: планувальний каркас, фокуси сприйняття, видові осі, просторова композиція.

Історична спадщина Чернівців, як феноменальне явище світової архітектури приваблює велику кількість дослідників, не тільки архітекторів але й мистецтвознавців та істориків. Процес формування історичної забудови

відбувався за часів перебування території краю у складі Австрійської імперії. Австрійська доба – це проміжок часу, який охоплює трохи більше 150 років, а саме від 1774 по 1918 рік. Рамки даної публікації виключають можливість історичних преамбул, до того ж історичні аспекти розглядалися багатьма дослідниками та автором у тому числі.

Містобудівна ситуація на початок австрійського правління яскраво характеризується межовим планом інженера Пітцеллі, 1787 рік, ілюстрацію та озвучену лекцію автора «Архітектура Чернівців австрійського періоду» дивись YouTube [1]. Оскільки цей план складений лише по 13 роках приєднання території краю до Австрії, є підстави вважати його відповідним пунктом містобудівної діяльності австрійської доби. На плані простежується цілком сформована у планувальному розумінні ділянка вулиць ремісничого району: Петра Сагайдачного (початок) Шолом-Алейхема, Львівської, Рози Люксембург, які, власне, зберегли до нашого часу планувальну структуру і парцеляцію (наведені сучасні назви вулиць). Решта території – ділянки неправильної форми, які вочевидь не могли формувати фронт забудови вулиці. Різні джерела, а також самі габарити ділянок свідчать про те, що згадана сформована забудова з щільним фронтом вуличних фасадів належала середньому класу – торгівці, ремісники. Забудова австрійського періоду почала свій розвиток від «рогатки», або від ділянки сполучення двох основних вулиць старого центру. На цьому місці виникає новий громадський центр Площа Святого Хреста з будинком генерала та костюлом Святого Хреста [1]. Власне ці дві споруди, які з незначними змінами дійшли до нашого часу, формували обличчя міста до 1847 року, коли новозбудована Ратуша зафіксувала новий адміністративно – громадський центр міста, Рінг пляц, та одночасно південний напрямок розвитку міста. Будівництвом Ратуші був розпочатий новий етап урбаністичного розвитку міста Чернівці. Впорядкований розвиток середмістя за єдиним генеральним планом охоплює середину – кінець 19 століття, період, вирішальний для формування планувального каркасу містобудівної структури історичного центру Чернівців. Цей етап значною мірою пов'язаний з іменами декількох архітекторів. В першу чергу - Адольф Марін. Був призначений цісарським Відомством з питань будівництва у Відні на посаду крайового інженера на початку 19 століття. З 1840 року камеральний будівельний майстер Андреас фон Мікуліч відповідав за розбудову Чернівців та прокладання вулиць. Найбільш повна уява про урбаністичну структуру сформовану Адольфом фон Маріном, Андреасом фон Мікуліч та фон Боровські надає план міста інженера Людвіга Веста (Plan von Czernowitz mit Angabe der neuen Straßenbenennung der Orientierung Nummern und Hohezahlen. Nach amtlichen Aufzeichnungen zusammengestellt von dem städt. Bauingenieur Ludwig West Verlad von Andreas

Juszynski, H. Pardinische Universitätsbuchhadlung). Аналіз карти Л.Веста надає можливість окреслити головні особливості міського планувального каркасу.

Генеральним планом виділене центральне ядро міста, діаметр якого складає 500 метрів. Центром умовного кола являється Центральна площа (або Рінг пляц, авст.). На площі, як прийнято у європейських містах, символ міського самоврядування – Ратуша з вежею висотою 47 метрів. По зовнішньому колу розміщені головні громадські споруди: культові споруди різних конфесій, жандармерія, тюрма, навчальні заклади. Таким чином передбачена доступність для мешканців окраїн і окреслені своєрідні «форпости» заможних мешканців. Всі згадані споруди, у т.ч. тюрма, гімназії, університетські корпуси, обласна лікарня і вокзал функціонують у первісному вигляді до теперішнього часу. Комунікативні вузли: вокзал, Крайова лікарня, лікарня для душевно хворих розміщені за межами центрального ядра. В'їзди до міста по головних магістралях «закривають» казарми для різних родів військ. Планувальною конфігурацією вулиць запрограмоване утворення цілісної системи *меж, осей та орієнтирів*. Те, що на перший погляд здається похибкою проектувальника, а саме – змінна ширини і очевидна *не прямолінійність* вулиць, доріг та тротуарів, насправді являється досконало прорахованою системою планувального каркасу для просторової композиції міста. Незначний злам осі вулиці непомітний при русі пішохода (саме те, що метр архітектури 20 століття ле Корбюзье з презирством називав «дорогою віслюків»), розширення дороги у вигляді віяла, створюють на відрізках вулиць, довжиною до 300 метрів, візуальні фокуси: орієнтири руху. Планувальні осі надають можливості утворення виразних візуальних осей. Вони, у свою чергу, сфокусовані на просторових домінантах: вежі, башти, щипці покрівлі. Пішохід відчуває ефект постійної зміни декорації та зручну систему візуальних орієнтирів. Розглянемо декілька прикладів практичного ефекту від застосування цього планувального принципу: замкнені перспективи вулиць історичного ядра міста. До особливо виразних слід віднести візуальні фокуси і замкнені перспективи вулиць Ольги Кобилянської (Герцен гассе, авст.), Головної (Марії Терезії, Ратхауз, Банхоф штрассе), Руської, Університетської, Шолом Алейхема (Анкергассе), Гете, Шиллера, ін. Планувальний каркас з продуманою системою осей і орієнтирів працює протягом всього наступного періоду забудови, спадково виконує закладену програму просторової композиції. Відомий з містобудівного досвіду Флоренції принцип «трьох просторових домінант» - башта палаццо Веккіо, дзвіниця та купол собору Санта Марія дель Фьоре, за допомогою яких людина легко здійснює власну топографічну прив'язку на місцевості, знаходить застосування в Чернівцях. Просторові композиції історичної забудови центральної частини міста нараховують 5 рівнів сприйняття. На різних етапах сприйняття (від екзо-

до мезо - рівнів) розкриваються виразні просторові архітектурні композиції [2]. Екзорівень використовує особливості природного ландшафту, наступні побудовані на властивостях планувальної структури каркасу міської забудови. На загальній площі історичного ядра міста, яка складає біля 200 гектар, розміщено 12 загально міських домінант та понад 300 субдомінантних споруд. Висотні домінанти узгоджені між собою у гармонійну просторову композицію. Як зазначалось автором у попередніх публікаціях, *житлова забудова* формує основні фронти сприйняття вулиць, заповнює містобудівний каркас. Грюндерські житлові будинки наслідували палацову архітектуру. Звичайні городяни середнього достатку, що винаймали апартаменти у чиншових будинках, з фасадами а ля палац Бельведер принца Савойського у Відні, виглядали у власних очах якщо не принцями, то принаймні наближеними до вищої аристократії персонами. Ділянки вулиці Головної та Івана Франка від Центральної до Соборної площі забудована саме такими спорудами. Апартаменти «королівського зразку» з анфіладним плануванням займали окремі поверхі будинку. На перетині візуальних осей ці будинки прикрашали субдомінантні архітектурні елементи: аттики, вежі, куполи, так звані «французькі дахи». Окремого аналізу заслуговують планувальні засади 3 унікальних містобудівних ансамблів міста Чернівці: Архітектурний ансамбль *Резиденції митрополитів Буковини і Далмації в Чернівцях* – окреме явище в архітектурі Чернівців. Світове визнання шедевр архітектора Йозефа Главки отримав 24 червня 2011 року. 35 Генеральна асамблея ЮНЕСКО, що відбувалась у Парижі, ухвалила рішення про внесення об'єкту до Списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО. Основа планувальної структури ансамблю - повздовжня вісь. Як продовження осі вулиці Університетської, вона замикається архітектурним ансамблем Резиденції. На ній послідовно розташовані парадний двір, Палац Митрополитів та парк. Навколо парадного двору згруповані корпуси, які формують просторову композицію ансамблю. Архітектурними домінантами виступають 3 вежі. Семінарська церква та Годинникова вежа розташовані на головній поперечній осі. Вежа Домової митрополичої церкви розташована асиметрично зі східної сторони Митрополичого палацу. Просторова композиція асиметрична, разом з тим просторово збалансована і підкоряється загальному планувальному задуму. Ансамбль *Театральної площі* – неперевершений зразок гармонійного міського середовища. Споруда театру ім. Фрідріха Шіллера (у теперішній час – Ольги Кобилянської) зведена австрійськими архітекторами Фердинандом Фельнером і Генріхом Гельмером. Повздовжня вісь – у цьому випадку також представляється головним планувальним фактором. Споруда театру за допомогою планувальних засобів відіграє домінуючу роль при невеликих

габаритах. Поперечна вісь площі закріплюється порталами споруд. Перспективи вулиць Шіллера і М. Лисенка закріплюються за допомогою веж наріжних будинків і створюють глибинну просторову композицію, яка оптично значно збільшує простір. Театральна площа у Чернівцях – досконале міське середовище, гармонійне поєднання всіх складових елементів у гармонійний архітектурний ансамбль. Планувальна структура *Центральної площі* в Чернівцях підпадає під настанови про влаштування площ відомого австрійського теоретика архітектури Камілло Зітте (російський переклад вийшов у Москві у 1925 році): «У давніх ми знаходимо різні засоби для досягнення відомої замкненості простору... При цьому вживаються заходи для того, щоби у найбільш важливих напрямках зору спостерігача утворювалась замкнена картина. Якщо дивитись з більшості пунктів на площі, все обрамлення представляється взагалі без проломів, оскільки споруди, що розміщені там, де виходять вулиці, перетинаються у перспективі і не лишають неприємного пробілу, який кидався би в очі [3]». Планувальна структура Центральної площі була окреслена Адольфом Марінім ще у 1839 році. Руйнації Другої світової війни позначилися на цілісності забудови площі, північної її частини з фоновою забудовою.

Стислий аналіз планувальних особливостей історичної забудови міста Чернівців доводить, що планувальний каркас міської забудови є передумовою формування просторових композиційні ефекти.

Література

1. www.perspectiveast.com/downloads/rubicon.zip
2. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття н. ст. канд. арх. К.: 2006.
3. Шукурова А.Н. Архитектура Запада и мир искусства XX века. М. Стройиздат, 1990. стор. 68-78.

Аннотация

Анализируется взаимосвязь выразительности пространственных архитектурных композиций и планировочной конфигурации генерального плана.

Ключевые слова: планировочный каркас, фокусы восприятия, видовые оси.

Abstract

Analysed dependency artistic качества пространственных architectural composition from structured deskside of the general plan.

Key words: the framework of the plan, focuses of the perception, aspectual axis's.